

บทที่ 4

วิธีเข้าถึงสัจจะของ รพินทรนาถ ฐากูร

4.1 ความหมายของสัจจะในทัศนะของ รพินทรนาถ ฐากูร

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดของ รพินทรนาถ ฐากูร นั้นได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมากจากปรัชญาอุปนิษัท ซึ่งหล่อหลอม รพินทรนาถ ฐากูร มาตั้งแต่ครั้งยังเยาว์วัย แต่ก็มีบางแง่มุมที่แตกต่างจากอุปนิษัทแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นแนวคิดของปรัชญาอินเดียสมัยใหม่ “...จะพบว่า มีทั้งยอมรับสัจจะ ในคัมภีร์เดิม (พระเวทและอุปนิษัท) แต่จัดรูปแบบเสียใหม่ และปฏิเสธหลักการเดิมบางประการที่เห็นว่าไม่ใช่สัจจะ หรือไม่อาจปฏิบัติให้เกิดผลได้จริง” (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2540, น.6)

อาจกล่าวได้ว่า รพินทรนาถ ฐากูร มีความคิดเห็นบางส่วนแตกต่างจากในคัมภีร์อุปนิษัทโบราณ เขาจึงบูรณาการเสียใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ “สัจจะ” หรือความจริงแท้สูงสุดในทัศนะของ รพินทรนาถ ฐากูร จึงหมายถึง “พรหมัน” หรือ “พระเจ้า” หรือ “สภาวะรู้แจ้ง” ซึ่งเป็นพลังธรรมชาติหรือพลังชีวิตของจักรวาล รพินทรนาถ ฐากูร เชื่อว่าสัจจะนั้นมีเพียงหนึ่งและเป็นอย่างเดียวกับพรหมัน โดยมีความเชื่อมโยง สอดคล้อง กลมกลืน กับมนุษย์และโลก พรหมันเป็นวิญญาณอมตะหนึ่งเดียว เป็นพลังอันหนึ่งอันเดียวกับพลังธรรมชาติ ที่แผ่เร้นอยู่ในสรรพสิ่ง และสรรพชีวิตในเอกภพ มีอยู่ เป็นอยู่ และเคลื่อนไหวสัมพันธ์กับโลกตลอดเวลา

พระองค์อยู่ทั่วทุกหนทุกแห่งดังนั้นพระองค์เป็นคุณธรรมในทุกสิ่ง

The supreme being is all pervading, therefore he is the innate good in all.

(Tagore, Rabindranath, p.22)

นอกจากจะใช้คำว่า พรหมัน รพินทรนาถ ฐากูร ยังนิยมใช้คำอื่น ๆ อีก หลายคำเช่น สัตยะ (ความจริง) อานันตะ (ความสุข) ศิวะ (ประเสริฐ) และ สุนทระ (ความงาม) ซึ่งคำเหล่านี้ คือคำอธิบายพรหมันในเวทानตะ ไม่ว่าจะเรียกว่า สัจจะ พระเจ้า หรือสภาวะรู้แจ้งนั้นล้วนเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์

ขณะเมื่อมนุษย์ยังไม่หยั่งรู้ความสัมพันธ์ของตนกับทั้งโลก เขาได้เชื่อว่าอยู่ในเรือนจำอันมีกำแพงกันกางไว้ เมื่อใดเขาพบวิญญาณอันอมตะในทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อนั้นเขาย่อมหลุดพ้น เพราะเขาย่อมพบความสำคัญของโลก ซึ่งเขาเกิดมาอยู่โอบอ้อม

เมื่อนั้นเขาย่อมพบสัจธรรมสมบูรณ์ และรู้เห็นความกลมกลืนอันแนบสนิทระหว่างตนกับทุกสิ่ง (ระวี ภาวิ, 2513, น.25)

ดร.ราชกฤษณ์ นักปรัชญาอินเดียร่วมสมัยอีกผู้หนึ่ง ก็มีแนวคิดเชิงสนับสนุนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าหรือพรหมกับธรรมชาติในทำนองเดียวกัน ซึ่ง ดร.ราชกฤษณ์ให้ความเห็นว่า ไม่มีการตัดแบ่งระหว่างธรรมชาติกับเหนือธรรมชาติ เพราะเหนือธรรมชาติไม่มีอะไรแตกต่างกับธรรมชาติ พระเจ้าหรือพรหมหาได้ขัดแย้งกับธรรมชาติและหาใช่เป็นสัจธรรมที่แตกต่างกับธรรมชาติไม่ เพราะพรหมสำแดงออกมาในธรรมชาติ ธรรมชาติจึงเป็นกายของพรหม ผู้เข้าถึงญาณสมบัติแล้ว จะจัดเครื่องกีดขวางหรืออุปสรรคระหว่างอันติมสัจ (noumena) กับปรากฏการณ์ และธรรมชาติกับจิต พรหมหรืออันติมสัจนี้แสดงออกมาในรูปต่างๆ ของธรรมชาติและจิต (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2540, น.146-147)

ข้าพเจ้าเชื่อในโลกทางด้านจิตวิญญาณ ไม่ใช่ในฐานะที่เป็นสิ่งหนึ่งที่แยกตัวออกไปจากโลกนี้ แต่เชื่อในฐานะที่มันเป็นความจริงที่ลึกซึ้งข้างใน ในลมหายใจที่เราสูดเข้าไป เราต้องรู้สึกถึงสัจจะอันนี้ว่า เรากำลังมีชีวิตอยู่ในพระเจ้า เมื่อเกิดขึ้นมาในโลกอันยิ่งใหญ่ โลกอันเต็มไปด้วยความลึกลับ ในความไม่มีที่สิ้นสุดนี้ เราไม่อาจยอมรับความมียู่ของเราว่า เป็นโอกาสที่จะระเบิดออกมาชั่วครู่ชั่วยาม แล้วต้องลอยไปตามกระแสของวัตถุ มุ่งไปสู่ความไม่รู้จักจบสิ้นตรงไหนก็ไม่รู้ เราไม่อาจมองดูชีวิตของเราเหมือนดังว่าเป็นความฝันของนักฝันผู้ไม่ยอมตื่น เรามีบุคลิกภาพซึ่งวัตถุและพลังงานไม่มีความหมายเลย จนกว่าจะไปสัมพันธ์เข้ากับสิ่งหนึ่งอันเป็นบุคลิกอันไม่รู้ที่สิ้นสุด ซึ่งธรรมชาติของมันเราก็ค้นพบได้ในความรักของมนุษย์ ในความยิ่งใหญ่ของความรัก ในการพลีชีวิตเพื่อศาสนาของดวงวิญญาณที่กล้าหาญ และในความเหลือที่จะบรรยายของธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นเพียงความจริงทางกายภาพ หรือสิ่งอื่นใดไม่ได้เลย นอกจากเป็นภาพการแสดงผลออกของบุคลิกภาพนั้นนั่นเอง (พยับแดด, 2543, น.61)

รพินทรนาถ ฐากูร เชื่อว่าพระเจ้ามีลักษณะเหมือนมนุษย์ พระเจ้ามีบุคลิกภาพเป็นมนุษย์ที่สูงส่ง เป็นยอดมนุษย์ เป็นอภิมนุษย์ บางครั้งรพินทรนาถ ฐากูรเรียก พระเจ้าว่า มนุษย์ในดวงใจ หรือ ชีวิตเทวดา บุคลิกภาพของพระเจ้านั้นแม้จะเป็นบุคคลแต่ก็เป็นอนันต์หาที่สุดมิได้ ไม่ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดใดๆ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และพระเจ้าสามารถปรากฏในนามของความรักและความรู้สึกอันแรงกล้าที่จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นพระเจ้าของรพินทรนาถ ฐากูรจึงน่าจะเป็นพระเจ้าและมนุษย์ในเวลาเดียวกัน

อิทธิพลทางความคิดอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ รพินทรนาถ ฐากูร ตีความในคัมภีร์อุปนิษัท แตกต่างไปจากนักปรัชญาคนสำคัญของอินเดียในคริสต์ศตวรรษที่ 9 คือ ศังกราจารย์ แห่ง อโหวตะ เวทานตะ ได้แกศาสนาคริสต์ กล่าวคือ ศังกราจารย์ตีความในคัมภีร์อุปนิษัทว่า พรหมนั้นซึ่งเป็นสิ่งสมบูรณ์นั้นไม่มีรูปร่าง เป็นรูปพรหม คนและสัตว์ตลอดจนโลกและสิ่งทั้งหลายในโลก เป็นอย่างเดียวกับพรหม แต่ที่คนทั้งหลายมองเห็นเป็นอย่างอื่น ไม่เห็นว่าเป็นพรหมนั้น เพราะมายา บังตาไว้ แต่รพินทรนาถ ฐากูร รับเอาแนวคิดเรื่องพระเจ้ามีตัวตน (personal God) มาจากศาสนาคริสต์และตีความว่า พรหมนั้นแสดงออกมาในร่างมนุษย์อย่างเช่นที่สอนกันในลัทธิไวษณพ หรือลัทธิที่เชื่อเรื่องพระนารายณ์อวตาร ฉะนั้นหลักทวินิยมของ รพินทรนาถ ฐากูร จึงมีแนวคิดของศาสนาคริสต์ผสมผสานอยู่

เราจะออกนามพระเจ้าอย่างไรก็ตาม แต่ฐานะอันสูงส่งของพระองค์มีปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์แห่งศาสนาของเรา ฐานะนั้นเกี่ยวเนื่องกับมนุษย์ลักษณะของพระองค์ ซึ่งบ่งบอกถึงลักษณะที่เป็น ความชั่ว ความดี และความสมบูรณ์ อันรวมอยู่ในลักษณะที่ประสานสอดคล้องในมนุษย์ลักษณะของพระองค์ (Tagore, R.N., p.117)

จงเลิกเสียเถิด การทอมนต์บ่นภาวนา จงเลิกเสียเถิดการนับลูกประคำ
เจ้ากำลังกราบไหว้บูชาใครอยู่คนเดียวในมุมมืดของวิหารที่ประตูหน้าต่างปิดเสียหมดเช่นนี้

จงลืมตาขึ้นเถิด จงดูเถิดว่า พระผู้เป็นเจ้ามิได้ประทับอยู่ที่นั่นดอก
พระองค์ทรงอยู่กับชาวนาที่กำลังไถคราดอยู่บนพื้นดินอันแต่กระแหงแห้งกระด้าง

พระองค์ทรงปะปนอยู่กับบรรดากรรมกรที่กำลังทูปหินทำถนนอยู่
ทรงร่วมชีวิตอยู่กับพวกชาวนาและบรรดากรรมกร ในท่ามกลางแสงแดดและสายฝน

ภาษาของพระองค์ก็ล้วนเปราะเปื้อนไปด้วยฝุ่นละออง

จงเปลื้องเสื้อผ้าอันบริสุทธิ์และหลากล้นค่าของเจ้าออกเสีย แล้วลงไปคลุกกับฝุ่น

เช่นเดียวกับพระองค์ผู้เป็นเจ้าเกิด

ความหลุดพ้นหรือ เราจะพบความหลุดพ้น ได้ที่ไหนเล่า

พระผู้เป็นที่พึ่งของเราท่านทรงรับการรังสรรค์โลกไว้

เป็นภาระของท่านเองด้วยความเต็มพระทัย พระองค์ทรงผูกพันอยู่กับพวกเราชั่ววันจิวันรันดร์

มาเถิด จงเลิกการภาวนาสมาธิกันเสียที จงละทิ้งรูปและพวงนूपพาไว้เสียที

จะเป็นไรไป หากเสื้อผ้าของเจ้าจะขาดวันและเปราะเปื้อนไปบ้าง

จงออกไปเฝ้าพระผู้เป็นที่พึ่งของเราเถิด

จงออกไปพบและทำงานร่วมแรงกับพระองค์ท่านด้วยหยาดเหงื่อของเราเสียบ้างเป็นไร

(Rabindranath Tagore, 1962, p. 8-9)

อาจกล่าวได้ว่าอภิปรัชญาของ รพินทรนาถ ฐากูรนั้น มีลักษณะเป็นเทวนิยมแต่ก็แฝงไว้ด้วยความเป็นมนุษยนิยม จากงานวรรณกรรมของ รพินทรนาถ ฐากูร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณกรรมเรื่อง คีตาธุชลิ แสดงให้เห็นว่า รพินทรนาถ ฐากูร เชื่อว่าพระเจ้าเป็นบุคคลผู้หนึ่ง พระเจ้ามิใช่เป็นเพียงความคิดนามธรรมทางอภิปรัชญา แต่พระเจ้าเป็นอุดมคติเชิงรูปธรรมในชีวิต และในแรงบันดาลใจอย่างของมนุษย์ซึ่งนี่เองเป็นข้อแตกต่างจากแนวคิดปรัชญาอินเดียโบราณ

นอกจากนี้หากมองในอีกแง่หนึ่ง จะเห็นว่า สัจจะ ในทัศนะของ รพินทรนาถ ฐากูรนั้นมีนัยอีกมุมหนึ่ง คือ เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ที่จะต้องรู้แจ้งชัดในตนเองและสรรพสิ่งรอบตัว คือ การรู้แจ้งซึ่งอาตมัน ซึ่งหมายถึงความรู้ที่อยู่เหนืออัตตาของตัวเอง

เปลือกไข่ ก็คือกรงขังชนิดหนึ่ง มันทำหน้าที่ขังชีวิตลูกไก่อยู่ในนั้น เมื่อกระเปาะฟองไข่แตกลูกไก่จึงรู้จักโลก ตลอดเวลาที่มันอยู่ในฟองไข่นั้น มันมีภาวะจำกัด เมื่อมันออกจากฟองไข่เพราะฟองไข่แตก มันจึงรู้จักชีวิต เช่นเดียวกัน ตลอดเวลาที่อยู่กับอัตตา (อหังการ) อยู่กับโลกเห็นแก่ตัว ไม่อาจจะรู้จักชีวิตที่แท้จริงได้ ไม่รู้จักธรรมชาติของความจริง ต่อเมื่ออยู่เหนือภาวะแคบๆ เมื่อนั้นจึงจะสามารถรู้ชัดซึ่งคุณค่าที่แท้จริงของชีวิต (สุวรรณ เพชรนิล, 2534, น.59)

รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่า การรู้จักอัตตากับการรู้จักอาตมันแตกต่างกัน แต่คนโดยส่วนใหญ่มักจะเลือกอยู่กับอัตตา (อหังการ) ซึ่งเป็นภาวะแคบๆในตนเอง ส่วนอาตมันนั้นเป็นภาวะสากลของทุกคน การรู้ชัดถึงความแท้จริงของตน ต้องขยายความรู้ให้อยู่เหนืออัตตาและให้ความรู้เรื่องอาตมันเข้ามาแทนที่

การรู้แจ้งในสิ่งเดียวนั้น คือการเข้าถึงใจกลางของสรรพสิ่ง และนี่เองเป็นจุดหมายสูงสุดของเรา ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่บนกฎของเอกภาพซึ่งเป็นพลังแก่เรา เมื่อเราได้หยั่งรู้ถึงมันชัดแจ้ง พลังอันได้จากสัจธรรมแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เอกภาพนี้เป็นหลักเกณฑ์อันมีชีวิต มันรู้ซึ่งถึงสิ่งอันแตกต่างทั้งหลาย ขอรู้อย่างมนุษย์มีมากมายแต่สัจธรรมมีเพียงหนึ่งเดียว.... เพราะเราได้พบสัจจะซึ่งครองขอรู้อย่างมากมายเหล่านั้นไว้ การพบหลักสัจจะ ย่อมทำให้มนุษย์ชื่นชม เพราะมันยกจิตเขาให้สูงขึ้น เฉพาะเพียงข้อรู้นั้นเปรียบเหมือนตรอกแคบไปสิ้นสุดเฉพาะตัวไม่อาจต่อไปอีกได้ แต่สัจจะนั้นเปิดทางจรดขอบฟ้า นำเราไปสู่อนันตภาพ (ระวี ภาวิไล, 2532, น.52)

จุดมุ่งหมายที่จะเข้าถึงสัจจะนี้ รพินทรนาถ ฐากูร ได้รับอิทธิพลโดยตรงมาจากแนวคิดของอุปนิษัท คือ “พึงรู้แจ้งวิญญาณอมตะแห่งตน” (Know thine own Soul) พุคอีกอย่างหนึ่งก็คือ จงพยายามรู้แจ้งถึงหลักเกณฑ์แห่งเอกภพอันมีอยู่ในทุกตัวตน ซึ่งก็สอดคล้องกับปรัชญาอินเดียแทบทุกจะสำนัก ที่เน้นความสำคัญในเรื่องการที่มนุษย์จะต้องรู้แจ้งถึงสัจธรรม อันจะทำให้สามารถมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างได้ไกลยิ่งขึ้น

4.2 วิธีเข้าถึงสัจจะในทัศนะของ รพินทรนาถ ฐากูร

เมื่อรพินทรนาถ ฐากูร เชื่อว่าสัจจะ คือ พรหมันหรือพระเจ้า และเป็นพระเจ้าที่มีบุคลิภาพ มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ วิธีที่ รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่าจะสามารถเข้าถึงพระเจ้าได้นั้น จะต้องเป็นการหยั่งรู้ภายใน (Intuition) โดยวิญญาณในตนคือ อาตมันสลายเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิญญาณ พรหมัน เป็นการสลายอย่างทันทีไม่ใช่แบบสะสมค่อยเป็นค่อยไป และที่สำคัญไม่สามารถเข้าถึงสัจจะจากสิ่งภายนอกได้ รพินทรนาถ ฐากูร เชื่อว่าการเข้าถึงสัจจะไม่ได้มาจากกระบวนการใช้เหตุผล เขากล่าวว่า “ความคิดเรื่องพระเจ้าทำให้เกิดขึ้นในจิตข้าพเจ้าโดยผ่านการใช้เหตุผลทางปรัชญาไม่ แต่เข้ามาตามกระแสจิตอย่างฉับพลันทันที พร้อมด้วยปัญญาญาณขั้นสูงอันเป็นความรู้ตรง” (Rabindranath Tagore, 1949, p.17)

รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่า ความรู้ทางโลกหรือความรู้ทางเหตุผลแบบตรรกวิทยาอาจจะมิประโยชน์อยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้รู้จักอาตมัน หรือ ไม่อาจทำให้เห็นชัดและเข้าถึงสาระที่แท้จริงได้ รพินทรนาถ ฐากูร ยกตัวอย่างอธิบายว่า เช่น ความรู้ทั่วไปสามารถนับกลีบดอกกุหลาบ จัดประเภท และอธิบายสีของดอกกุหลาบได้ แต่นั่นก็จัดว่ายังไม่รู้จักดอกกุหลาบที่แท้จริง เพราะมันเป็นแค่การอธิบายคุณลักษณะที่บ่งบอกคุณสมบัติมัน แต่สิ่งเหล่านั้นมิได้สร้างความเป็นกุหลาบให้กับดอกกุหลาบ ซึ่งความเป็นดอกกุหลาบก็คือดอกกุหลาบอาจจะไม่ต้องการคำอธิบายใดๆด้วยคำพูด รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่าข้อเท็จจริงที่คนเราค้นพบนั้นเป็นเพียงบางส่วนของทั้งหมด เป็นแค่ความรู้ย่อยแต่ละสาขาของธรรมชาติ

เอกภาพในตน มีทางดำเนินผ่านสรรพสิ่งในโลก ไปสู่เอกภาพในทุกสิ่งนี้เป็นธรรมชาติและความขมชื่นของมัน แต่ไม่อาจไปถึงจุดหมายได้โดยทางเดินนั้นๆ ถ้าหากไม่มีแสงสว่างของตนเองสำหรับส่องหาสิ่งซึ่งมันแสวงอยู่ การพบวิญญาณสูงสุดในวิญญาณของเรา เป็นญาณทัศนอันเกิดโดยตรงและทันที มิได้อาศัยรากฐานการแบ่งแยกเป็นสัดส่วนหรืออาการแสดงใดๆ จักขุของเราเห็นวัตถุโดยทั้งหมด ไม่ใช่โดยแบ่งแยกวัตถุเหล่านั้นออกเป็นส่วน แต่โดยการดึงเอาทุกส่วนมาเป็นเอกภาพกับ

ตนเอง ญาณทัศน์ของวิญญูณก็เช่นกัน มีธรรมชาติรู้แจ้งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
ของตนกับเอกภาพอย่างสมบูรณ์ (ระวี ภาวิไล, 2532, น.61)

การหยั่งรู้จากสิ่งภายใน ถึงสัจจะอันสูงสุด คือการผสานเข้าด้วยกันระหว่างมนุษย์กับ
ธรรมชาติ สภาวะอันเป็นแก่นแท้ของมนุษย์และสัตว์ คือ อาตมันเข้าอยู่ร่วมกับพรหมัน ซึ่งเป็นเรื่อง
ของประสบการณ์ตรง ไม่ใช่โดยหลักตรรกะใดๆทั้งสิ้น กล่าวคือการค้นพบพระเจ้าในตัวเรา คือ
การค้นพบสัจจะ รพินทรนาถ ฐากูร เชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถที่จะค้นพบสัจจะได้ด้วยตนเอง
มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน ในจุดนี้เองที่ทำให้รพินทรนาถ ฐากูรไม่เห็นด้วยกับระบบวรรณะ
ดังนั้น การหยั่งรู้ถึงสัจจะหรือพรหมันนั้น จึงหมายถึงการรู้ถึงกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ
ที่ว่า สรรพสิ่งในเอกภพล้วนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพรหมัน ซึ่งในขณะที่แสวงหาสัจธรรมนั้นก็
ไม่จำเป็นจะต้องหลบหลีกปฏิกิริยาเพราะเมื่อเข้าถึงสัจธรรมแล้วนั้นก็จะส่งผลต่อจิตใจของคนผู้นั้นให้
เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ รพินทรนาถ ฐากูร ใช้คำว่า เป็นความรักความชื่นชมในองค์พรหมัน
กล่าวได้ว่าแนวคิดของรพินทรนาถ ฐากูร นั้นการรู้แจ้งถึงสัจจะ หมายถึงการรู้แจ้งถึง
เอกภาพของมนุษย์กับพระเจ้าอย่างจับปล้นทันทีเหมือนแสงวาบนั้น ซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรม
เสมือนเป็นเรื่องราวระหว่างคนสองคน ประหนึ่งคนรัก คือ มนุษย์และพระเจ้า จะเข้าถึงพระเจ้าได้
อย่างไรก็ขึ้นอยู่กับปัจเจกชนคนนั้น ไม่สามารถพาคนอื่นไปร่วมเป็นหนึ่งในกับพระเจ้าด้วยได้ หากคน
ผู้นั้น ไม่ได้เกิดการหยั่งรู้ด้วยตนเอง (Intuition) ซึ่งรพินทรนาถ ฐากูร ได้เสนอแนวทางในการเข้าถึง
สัจจะไว้ 3 วิธีดังนี้

4.2.1 รักดีโยคะ (วิถีแห่งความรัก)

รพินทรนาถ ฐากูร ได้เสนอแนวทางเพื่อเข้าถึงสัจจะ ซึ่งเป็นหนทางที่ทำให้เขาได้รู้ชัด
ถึงความเป็นเอกภาพกับพระเจ้าโดยประสบการณ์ตรงของเขาเอง ซึ่งรพินทรนาถ ฐากูร มิได้อ้าง
ขึ้นมาลอยๆ แต่ได้ปฏิบัติอย่างจริงจังและสร้างสรรค์ผลงานที่ทรงคุณค่าซึ่งเป็นที่ประจักษ์และได้รับ
การยอมรับอย่างกว้างขวาง รพินทรนาถ ฐากูร ระบุอย่างชัดเจนว่าวิถีทางไปสู่สัจจะนั้นจุดเริ่มต้น
คือ ความรักเพราะความรักจะนำไปสู่การเข้าถึงความงามและความกลมกลืนกับโลก
รักดีโยคะ คือ ความรัก ความรักดีที่เปี่ยมล้นต่อพระเจ้า การตระหนักว่าหากปราศจาก
พระเจ้าเสียแล้วโลกทั้งโลกก็หาแก่นสารไม่ได้เลย หน้าที่ของความเป็นมนุษย์ได้แก่การสดับ
เรื่องราวแห่งพระองค์และพิจารณาไตร่ตรอง หมั่นใช้จินตนาการเพื่อให้ความรู้ความคิดแตกฉาน
นอบน้อมกราบไหว้ ถือนเป็นทาสของพระองค์ตลอดกาล (รายละเอียด ในบทที่ 3)

การขาดความรักย่อมก่อให้เกิดความกระด้างเพราะความรักคือสมบูรณภาพ
แห่งจิตเราขาดความรักเพราะเราขาดความเข้าใจหรือเราไม่เข้าใจก็เพราะเราขาดความรัก
เพราะความรักเป็นความหมายสูงสุดของสรรพสิ่งรอบด้าน นี่ไม่ใช่เพียงสิ่งเร้าความรู้สึก
แต่เป็นสัจธรรมเป็นความชื่นชมที่เป็นรากฐานของโลกธาตุทั้งปวง มันเป็นแสงโชติขาว
บริสุทธิ์ อันแผ่จากมหาพรหม ดังนั้นเพื่อการเข้าร่วมเป็นเอกภาพกับพระผู้รู้ทั่วอันสถิตย์
ในเวหาภายนอกเช่นเดียวกับในดวงวิญญาณมนุษย์ เราจึงต้องขึ้นสู่ความรัก อันเป็น
ระดับสูงสุดของจิต ใครเล่าจักอาจสามารถหายใจหรือเคลื่อนไหวได้ หากเรามิได้
เฝ้ามองด้วยความชื่นชมด้วยความรัก เราย่อมบรรลุปฐมวิหาร คือการร่วมกับความชื่น
ชมอันมีรูสึกลงได้ ด้วยยกจิตตนเองให้สูงด้วยความรักอันแผ่ไปทั่วจักรวาลอย่างไม่มี
ขอบเขต (ระวี ภาวิไล, 2352, น.121)

จากการตีความพระเจ้า พระผู้รู้ หรือพรหมนั้น ของ รพินทรนาถ ฐากูรว่า คือพลังชีวิตของ
เอกภพที่แผ่ชานอยู่ในสรรพสิ่งและสรรพชีวิตนั้น ซึ่งให้เห็นว่าความรักและความกลมกลืนเป็นหนึ่งใน
เดียวกันกับพรหมนั้นของ รพินทรนาถ ฐากูร นั้นหมายถึง ความรักที่มนุษย์พึงมีต่อธรรมชาติและ
สรรพสิ่ง และเมื่อมนุษย์เข้าถึงความรักในระดับนี้หรือแม้เพียงพยายามจะเข้าถึง การประพฤติปฏิบัติ
ต่อสรรพชีวิตก็จะมีท่าทีที่ถูกต้อง

ในส่วนทัศนะเรื่องความงาม รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่าเมื่อเรามีความรักและชื่นชมก็จะ
ไม่มีการแบ่งแยกความงามออกจากความน่าเกลียด รพินทรนาถ ฐากูร เชื่อว่าความงามที่แท้จริง
ปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่ง แม้ในสิ่งที่น่าเกลียดก็ยังแฝงไว้ด้วยความงาม ความจริงขั้นสุดทำยนั้นคือ
ไม่มีข้อแตกต่างระหว่างความงามกับความอัปลักษณ์ มนุษย์จะรู้แจ้งในกฎของความเหมาะสม
กลมกลืน ด้วยความรู้สึกต่อความงาม

ความงามแสดงออกในชีวิต โดยทางคุณธรรมและความรัก มีจุดหมายคือ
อนันตภาพ นี่แหละคือจุดหมายสูงสุดของความเป็นอยู่ของเรา เราจะต้องรู้ชัดแจ้งว่า
ความงามคือสัจธรรม และสัจธรรมคือความงาม เราจะต้องเข้าใจโลกให้แจ่มแจ้งด้วย
ความรัก เพราะว่าความรักให้กำเนิด ดำรงไว้ และโอบมันเข้าสู่อ้อมอูระ เราจะต้องมี
ดวงใจเป็นอิสระอย่างแท้จริง อันจะทำให้เราสามารถเข้าหยังถึงกลางดวงใจของสรรพ
สิ่ง และลิ้มรสความชื่นชมสูงสุดอันเป็นของพระพรหม (ระวี ภาวิไล, 2532, น. 152)

ในส่วนทัศนะเรื่องความกลมกลืนกับโลกและธรรมชาติ รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่า
มนุษย์จะต้องหยั่งรู้ถึงความกลมกลืน เพราะเราอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และมีความสัมพันธ์กับ
ธรรมชาติตลอดเวลา แต่ในปัจจุบันมนุษย์ต้องการเพียงความรู้ทางด้านวิทยาการ และแสวงหา

ประโยชน์จากธรรมชาติทางวัตถุ ซึ่งทำให้ขาดการหยั่งรู้ด้วยความรัก ความเข้าใจ ความเห็นใจ และตระหนักว่าทุกสิ่งมีความสัมพันธ์กลมกลืนกันในทุกด้าน ดังนั้น รพินทรนาถ ฐากูร จึงเห็นว่าการรู้จักความรัก จะนำไปสู่การปรับท่าทีไปในทางที่สรรพสิ่งจะพึงปฏิบัติต่อกันและกันด้วยความเอื้ออารี ซึ่งในอีกแง่หนึ่งนั้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดของ รพินทรนาถ ฐากูร นั้นมีกลิ่นไอของจริยธรรมเชิงสิ่งแวดล้อมผสมผสานอยู่ เพราะเขาเน้นย้ำอยู่ตลอดว่ามนุษย์ไม่อาจแยกตนเองออกจากธรรมชาติได้ การเห็นคุณค่าของธรรมชาติคือการเติมเต็มคุณค่าของความเป็นมนุษย์นั่นเอง

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสรรพสิ่งนี้ มิใช่เพียงความความคิดเห็นทางปรัชญาของอินเดีย มันเป็นความใฝ่ฝันของชีวิตของเราที่จะหยั่งรู้ความกลมกลืนอันยิ่งใหญ่ทั้งในจิตและในการกระทำโดยวิปัสสนา และโดยการงานด้วยการจัดระเบียบชีวิต อินเดียได้อบรมจิตใจของมนุษย์ จนเห็นทุกสิ่งทุกอย่างมีความหมายทางวิญญาณ ดิน น้ำ แสงสว่าง ผลไม้ และดอกไม้ ไม่ได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางสารวัตถุอันเกิดเพียงเพื่อให้เราสามารถใช้ประโยชน์แล้วทิ้งขว้างไป หากแต่เป็นสิ่งจำเป็นในการบรรลุถึงอุดมคติแห่งสมบูรณ์ภาพเช่นเดียวกับโน้ตทุกๆตัวของดนตรี ซึ่งจำเป็นในการทำให้ดุริยางค์สมบูรณ์และไพเราะ อินเดียมีญาณทัศนะหยั่งรู้ว่า สังคมจริงแท้ของโลกนี้มีความหมายสำคัญยิ่งสำหรับมนุษย์ เราดำรงอยู่ในธรรมชาติอย่างอิสระเต็มที่ และสร้างความรู้สึกร่วมสัมพันธ์กับธรรมชาติทุกขณะ ไม่ใช่เพียงด้วยความอยากรู้อยากเห็นทางวิทยาการ หรือความละโมภในการได้ประโยชน์ทางสารวัตถุ แต่มันคือหยั่งรู้ด้วยความรัก ความเข้าใจ เห็นใจ ด้วยความชื่นชมและสงบสุข (ระวี ภาวิไล, 2513, น.23-24)

รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่า บุคคลต้องเริ่มต้นด้วยความรักและปลูกฝังความรู้สึกรักสากลขึ้นเพราะในความรักนี้เองจะเกิดการทุ่มเทความพากเพียร เสียสละ ละทิ้งความเห็นแก่ตัว และเพื่อแผ่ความรักของตนให้กว้างไกลออกไปให้ถึงคนทุกคน ชีวิตทุกชีวิตรวมถึงธรรมชาติทั้งมวลด้วยความรักจะทำให้มนุษย์เข้าถึงความงาม เมื่อเข้าถึงความงามก็จะเข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกันของสรรพสิ่ง ซึ่งโดยวิธีการนี้รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่าจะสามารถเข้าถึงสัจจะได้

4.2.2 ขณานโยคะ

เมื่อเริ่มต้นโดยการรู้จักความรักสากลแล้วหนทางต่อไปคือ การทำลายมายา คือ ความไม่รู้อันเป็นอำนาจลวงที่ทำให้เกิดการรับรู้ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงหรือสัจธรรมทั้งเป็นผลให้เกิดความรู้สึกเชิงลบ ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ก่อให้เกิดความรู้สึกหลงยึดติดในตัวตนและเห็นแก่ตัว หากเมื่อใดที่มนุษย์มีขณานโยคะ คือ ความรู้ที่ได้เข้าถึงและ

หยั่งรู้พรหมอย่างแท้จริงอำนาจของมายาก็จะหมดสิ้นไปทันที มายาอันจอมปลอมนี้บังความจริงไว้มนุษย์จึงต้องละทิ้งมันเสียเพื่อเข้าสู่ความรู้แจ้งซึ่งอาตมัน เพื่อเป้าหมายสู่อิสรภาพและจิตที่อยู่ในภาวะบริสุทธิ์ ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับเนื้อความในคัมภีร์อุปนิษัท ที่ว่าการยึดมั่นในอหังการหรือตัวตนของเราทำให้เกิดการแตกแยกออกจากพรหมัน ซึ่งรพินทรนาถ ฐากูรกล่าวถึงตัวตนไว้ว่า (ในสำนวนแปลของ ระวี ภาวิไล ใช้คำว่า อัตตา แทนคำว่า Self หรือ ตัวตน ซึ่งผู้วิจัยจะคงไว้ตามสำนวนผู้แปล)

การที่มนุษย์ถืออัตตาของตนเป็นสมบัติอันมีค่าดังนี้ ปรากฏชัดในทุกซ์
 ธรรมานที่เขายอมทนรับและบาปกรรมอันเขาส่งขึ้นเพื่อมัน แต่ความรู้ลึกถึงความ
 แยกแยะนั้นเนื่องจากเขาปิดบังความเห็นที่ถูกต้องเสียเอง อัตตาทีนี้ก็นำมนุษย์ไปสู่ความ
 ชั่ว อาชญากรรมและความตาย การที่จะพยายามรักษาความแตกแยกของอัตตาระหว่าง
 เรานี้ คือการดิ้นรนทรมาณ ไม่หยุดและการทนทุกข์ทรมานนี้เองเป็นเครื่องวัดคุณค่าของ
 มัน ซึ่งด้านหนึ่งของคุณค่าคือการเสียสละอันแสดงว่าได้จ่ายไปเท่าไรเพื่อมัน อีกด้าน
 หนึ่งคือการบรรลुซึ่งแสดงว่าส่วนที่ได้มานั้นมากน้อยเพียงไร ถ้าอัตตานี้มิได้มี
 ความหมายใดอื่นนอกจากความปวดร้าวและความเสียสละ มันก็ไม่มีคุณค่าอะไร เราจะ
 ไม่เสียสละอะไรเพื่อมันอีกต่อไป จุดมุ่งหมายของมนุษยชาติควรเป็นการทำลายอัตตา
 ให้สิ้นอย่างไม่เหลือ (ระวี ภาวิไล, 2352, น. 89)

การทำลายตัวตนให้สิ้นในทัศนะของรพินทรนาถ ฐากูร นั้น แตกต่างจากในศาสนาพุทธ
 ที่หมายถึง หลักอนัตตา ซึ่งตามทฤษฎีนั้นค้านกับหลักอาตมันอยู่แล้ว แต่รพินทรนาถ ฐากูร
 พยายามอธิบายแนวคิดของรพินทรนาถ ฐากูรว่า ตัวตนนั้นมี 2 ระดับ คือ

1. ตัวตนที่แสดงตนเอง (อัตตา) แสดงออกซึ่ง การพยายามเป็นใหญ่ พยายามยืนบน
 กองทรัพย์สมบัติอันสร้างสมไว้และดึงทุกอย่างเข้าหาตัว
2. ตัวตนที่สูงกว่าตน (อาตมัน) จะแสดงความหมายที่แท้จริง คือ การปล่อยวางทุกสิ่งอัน
 ตนมีอยู่
 เรามองดูอัตตาได้เป็นสองแง่ อัตตาอันแสดงตนเองกับอัตตาอันสูงกว่าตน ซึ่งแสดง
 ความหมายแท้จริงของมันให้ปรากฏ (ระวี ภาวิไล, 2513, น.87)

We can look at our self in its two different aspects. The self which displays
 itself, and the self which transcends itself and thereby reveals its own meaning. (Tagore,
 Rabindranath, 1964, p.76)

ความมุ่งหมายของรพินทรนาถ ฐากูรนั้น ต้องการชี้ให้เห็นว่าในแต่ละปัจเจกบุคคล มีทั้งตัวตนเทียมและตัวตนแท้ โดยแสดงความหมายเปรียบเทียบระหว่าง ตนตนที่ถูกมายาครอบงำให้หลงผิดที่จะเกิดการกระทำที่ละเมิดธรรมชาติ คือการแยกตัวออกจากพรหมัน และเมื่อใดที่ตัวตนที่แท้จริงละทิ้งมายาที่ก่อให้เกิดความไม่รู้เสียก่อนจึงจะหยั่งรู้ถึงสัจธรรมและเข้าถึงพรหมัน ในที่สุดก็จะรู้ถึงความกลมกลืนที่เป็นหนึ่งเดียวกัน เสมือนว่าเราต้องพบเจอกับตัวตนในด้านมืด ก่อนที่จะบรรลุถึงตัวตนในด้านสว่าง

เราถูกอิตตาพันธานการอยู่เพราะอวิชชา (มายา) ทำให้เราคิดว่ามันมีความสิ้นสุดเฉพาะตน และมิให้เราเห็นอุดมการณ์อันข้ามพ้นขอบเขตของมัน ไป เหตุฉะนั้นเองที่ท่านผู้ทรงปัญญาสอนว่าจงปลดปล่อยตนจากอวิชชา จงรู้ถึงวิญญาณอันแท้จริงของเรอและหลุดพ้นจากพันธานการของอิตตาอันจองจำเรอไว้ (ระวี ภาวิไล, 2352, น. 92)

Set yourselves free from avidya; know your true soul and be saved from the grasp of the self which imprisons you. (Tagore, Rabindranath, 1964, p.73)

แนวความคิดแบบอินเดียนั้น การหลุดพ้นที่แท้จริงของมนุษย์คือการหลุดพ้นจากมายา ความมืดมนของปัญญาไม่ใช่การทำลายสิ่งใดอันเป็นของจริงและมีอยู่ แต่เป็นการทำลายมายาด้านมืดอันบดบังการเห็นสัจธรรม เมื่อสิ่งที่ปกคลุมคืออวิชชาหมดไปก็จะมองเห็นสัจธรรมโดยไม่มีการสูญเสียใดๆ แม้แต่น้อย

อวิชชานี้เองทำให้มนุษย์เข้าใจผิดว่าอิตตาของเราคือสิ่งเฉพาะตัว เป็นสิ่งแท้จริงและมีความหมายสมบูรณ์ในตนเอง เมื่อเรามองตัวเองในด้านผิดดังนี้แล้วก็พยายามดำเนินชีวิตในทางที่จะให้ตัวเองเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต เราก็เข้าสู่ความคาดหวังเช่นเดียวกับบุคคลผู้พยายามดิ้นรนไปยังจุดหมายโดยการยึดเหนี่ยวผู้หนึ่งละอองบนพื้นถนนไว้ อิตตาของเรานั้น ไม่มีอะไรยึดเหนี่ยวเราไว้ มันมีธรรมชาติที่จะผันแปรไป ถ้าหากเรายึดมั่นในเส้นใยแห่งอิตตาอันกำลังผ่านเข้ามาในหูดของชีวิตแล้วเราก็ไม่อาจทำให้มันมีผลเป็นผืนผ้าที่เรากำลังทออยู่ได้ (ระวี ภาวิไล, 2352, น. 91)

รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่า การเข้าถึงตัวตนที่แท้จริง หรือการเข้าถึงอาตมันนั้น จะต้องทำลายมายาเพราะมายนำมาซึ่ง อวิชชาคือความไม่รู้เสียก่อน เพราะเมื่อไม่รู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมแล้วก็จะก่อให้เกิดการละเมิดกฎธรรมชาติ ซึ่งความรู้แจ้งนั้นทำได้โดยผ่านความรัก เพราะในความรักจะทำให้เรามองเห็นความงามซึ่งในสถานะที่เราสัมผัสถึงความงามนั้นก็คือสถานะที่ปราศจากตัวตน และนั่นจะนำมาซึ่งสัจจะ ยกตัวอย่าง เช่น ในชั่วขณะที่เรามองเห็นความงดงามของสายธาร ขุนเขา

งานประติมากรรม บทกวี หรืออะไรบางอย่างที่งดงามอย่างน่าอัศจรรย์ใจ วินาทีที่ความอลังการของ ความงามเหล่านั้นทำให้ลืมความมีอยู่ของเรา ไม่มีตัวตนของเรา การตระหนักได้ถึงความไม่มีอยู่ ของเราเป็นวินาทีที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงว่าความรักและความงาม จะปรากฏในที่ที่เราไม่มีตัวตน และความรักจะทำให้เรารู้ว่าต้องละทิ้งความเห็นแก่ตัว ซึ่งนำไปสู่ หลักการปฏิบัติ คือการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน แต่อุทิศเพื่อพรหมัน คือธรรมชาติ มนุษยชาติ และสังคมโลก

4.2.3 กรรมโยคะ

จากที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 เรื่องวิถีแห่งฮินดู กรรมโยคะ เป็นแบบแห่งการปฏิบัติที่ถือ ว่าการทำงานเป็นการปฏิบัติธรรม มิใช่การทำงานด้วยความละโมภในวัตถุ การที่จะเข้าสู่วิถีทางแห่ง ความรู้แจ้งนั้นต้องผ่านจากการทำงานที่ทำด้วยใจบริสุทธิ์ ไม่หวังสิ่งตอบแทน นี่เป็นเหตุผลที่ รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่าการบรรลุถึงสัจธรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องละทิ้งการทำงาน หรือปลีกตัวออกจาก สังคม สำหรับรพินทรนาถ ฐากูรแล้วการคิดว่าการงานเป็นเครื่องกีดขวางอิสรภาพหรือเป็น พันธนาการเป็นทัศนะที่ผิด รพินทรนาถ ฐากูร จึงไม่เห็นด้วยกับฤๅษีหรือนักบวชที่ปลีกวิเวก เพราะ รพินทรนาถ ฐากูร เห็นว่าวิญญาณจะพบอิสรภาพของมันในการทำงาน และโดยเฉพาะการงาน เพื่อเพื่อนมนุษย์

รพินทรนาถ ฐากูรได้อธิบายเชิงเปรียบเทียบว่าเส้นลวดที่ผูกติดอยู่กับพิน ลวดนั้น จะต้องขึงให้ตึง และ ถูกดีด จึงจะทำให้เกิดเสียงดนตรีขึ้น สายลวดนั้นก้าวข้ามสภาพของมันเอง ไปสู่อิสรภาพในเสียงดนตรี แต่หากว่ามันไม่ได้ถูกดีดจึงไว้ด้วยกรอบและกฎเกณฑ์ หรือผูกไว้แต่ เพียงหลวมๆ ก็ไม่อาจทำให้เกิดเสียงดนตรีได้

สายต่ำและสูงของหน้าที่การงานของเรานั้น เป็นพันธนาการก็ต่อเมื่อเรา ไม่สามารถรั้งมันให้เข้ากลมกลืนกับกฎแห่งสัจธรรมได้และเราก็ไม่สามารถเรียก การคลายมันออกสู่ความว่างเปล่า หรือการไม่ทำอะไรว่าอิสรภาพได้ นี่เป็นเหตุผลที่ทำให้ ข้าพเจ้ากล่าวว่า การไฝหาสัจธรรม หาธรรมะนั้น มิใช่การละทิ้งการงานเสีย แต่คือ การบากบั่น ที่จะทำการงานให้เข้ากับกลมกลืนของสภาพรวม ดำรงของการเสาะ แสวงนี้ควรเป็น “ประกอบการทำงานใดก็ตั้งใจทำอุทิศเพื่อพระพรหม” นั่นก็คือ วิญญาณ นั้นละตัวมันเองเพื่อพระพรหมแล้วในการงานทุกอย่าง ในเมื่อการงานทั้งหมด เป็นมรรคาไปสู่การรวมเข้ากับพระพรหม เมื่อดวงวิญญาณหยุดเลิกการหันเข้าหาความ ทะยานอยากส่วนตน เมื่อการอุทิศตนของเรานี้เพิ่มมากขึ้นในความชื่นชม นี่คือ

ความสมบูรณ์นี้คืออิสรภาพ นี่คืออาณาจักรแห่งพระเป็นเจ้าปรากฏในโลกนี้
(ระวี ภาวิไล, 2532, น.140-141)

การละทิ้งความทะยานอยากส่วนตน ซึ่งก็หมายถึงการละทิ้งความเห็นแก่ตัวนั้น
รพินทรนาถ ฐากูร ก็ยังหมายรวมถึงการกระทำโดยไม่มุ่งหวังผลตอบแทนด้วย เขามิได้หยุด
ความคิดไว้เฉพาะเรื่องความไม่เห็นแก่ตัวหรือเรื่องส่วนตน แต่ รพินทรนาถ ฐากูร ยังอนุมานต่อว่า
การกระทำอย่างไม่เห็นแก่ตัวนั้น คือการกระทำเพื่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติและสังคมโลก

ความสุขแท้จริงของมนุษย์ไม่ได้อยู่ที่การได้อะไรมา แต่ขึ้นอยู่กับ
ที่อุทิศตนเองแก่สิ่งซึ่งยิ่งใหญ่กว่าตน ต่ออุดมการณ์ซึ่งสูงกว่าชีวิตส่วนตนบุคคลของเขา
เช่น อุดมการณ์ของประเทศชาติ ของมนุษยชาติ และของพระผู้เป็นเจ้า มันทำให้เขายอม
สละทรัพย์สมบัติ แม้ชีวิตของเขาเองได้อย่างง่ายดาย ความเป็นอยู่ของเขาจะยังคงมีค่าน
และเศร้าสลดจนกว่าเขาจะพบอุดมการณ์อันยิ่งใหญ่ ที่เขาจะเรียกได้ว่าเป็นของทั้งหมด
ของเขาซึ่งสามารถหลุดเขาให้พ้นจากการเกาะเกี่ยวกับสมบัติของเขา พระพุทธเจ้า และ
พระเยซูและศาสดาทั้งหลายของเรา เป็นตัวอย่างอุดมการณ์ยิ่งใหญ่เหล่านี้ ท่านเหล่านี้
ได้นำโอกาสแห่งการอุทิศตนเองมาให้เราได้พบเห็นเฉพาะหน้า เมื่อท่านถือบาตรของ
ท่านมายังเรานั้น เราย่อมไม่อาจเว้นการสละอุทิศ และในการสละนั้นเอง เราได้พบความ
ปีติชื่นชม และความหลุดพ้นแท้จริง (ระวี ภาวิไล, 2513, น.164)

จากทัศนะเรื่องกรรมโยคะนี้ รพินทรนาถ ฐากูร แสดงออกมาเป็นภาคปฏิบัติให้เห็นเป็น
รูปธรรมอย่างชัดเจนโดยผ่านการงานอันเป็นที่รักยิ่งของเขา คือ การอุทิศตัวเพื่อศาสนดินแดนและ
การศึกษา ซึ่งรพินทรนาถ ฐากูร ได้ลงทุนลงแรง อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย เพื่อสร้างศาสนดินแดนให้
เป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงความจริงหรือสัจจะของชีวิต รพินทรนาถ ฐากูร ไม่เห็นด้วย
กับการที่ต้องละทิ้งการงานเพื่อไฝหาสัจธรรม เพราะเห็นว่าทั้งสองอย่างต้องควบคู่กันไป โดยที่
มนุษย์จะต้องมีความบากบั่นที่จะทำการงานให้เข้ากับความกลมกลืนของสภาพรวม โดยยึดหลักว่า
ประกอบการทำงานใดก็ดี จงทำอุทิศเพื่อพรหมัน (Tagore, R.N. p.128)

จากการศึกษาวิธีเข้าถึงสัจจะในทัศนะของ รพินทรนาถ ฐากูร นั้น พอสรุปได้ว่า เครื่องมือที่
รพินทรนาถ ฐากูร นำไปใช้เพื่อให้เกิดการหยั่งรู้แบบอัมชัตติกญาณ (Intuition) ก็คือ ภาติโยคะความ
รักที่ทำให้เข้าถึงความงามและเกิดความรู้สึกลึกซึ้งสานกลมกลืนกับโลก ชญาณโยคะ คือ
การเข้าถึงอาตมมันด้วยความรู้โดยการละทิ้งมายาที่บดบังความรู้ไว้ และกรรมโยคะคือการทำงานเพื่อ
บรรลुสัจธรรม โดยวิธีทั้งสามนี้กลายเป็นรูปธรรมคือการศึกษาแบบศาสนดินแดน ซึ่งผ่านการเรียนรู้
จากศิลปะ ดนตรี บทกวี งานหัตถกรรม และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนั้นมีอิสรภาพในการค้นหาคำตอบ

ของชีวิตด้วยตนเอง ซึ่งการจะเข้าถึงสัจจะโดยอาศัยอัมฤตญาณได้นั้นเป็นเรื่องส่วนบุคคลที่ลึกซึ้ง
และรพันทรนาถ ฐาตุรเป็นเพียงผู้ที่ชี้แนะและนำเสนอแนวทางหนึ่งทีรพันทรนาถ ฐาตุรปฏิบัติจริง
และเชื่อว่านำไปสู่สัจจะในชีวิตของเขา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved